

הקב"ה, ולכן פירש שצריכים רחמים מתחילת השנה, וגם זה קשה דהכל צריכים רחמים מתחילת השנה, כדאמרין (זמנסק ל"ה) ועל המדינות בו יאמר.

אבל יש לבאר אפכא מדברי מהרש"א, דאדרבא, ודאי כל גזירות האדם נגזרו טרם בואם, ובפרט בראש השנה, ואז בקל לא ישתנו, אבל בשלשה אלו אין גזרה כלל בהחלט, דבכל עת אפשר להשתנות, ולכן אין די להתפלל בתחילה על מלך טוב אלא בכל עת צריך תפלה, דבין יהיה טוב ובין יהיה רע בכל עת לבו בידו של הקב"ה, וכן בחלום, דקאמרין (זכום טס) חלום דלא פשרא כאגרתא דלא איקריא, דהרי לכן מתפללין (זמפלה להטנמ מלוס) אם צריכים רפואה רפאם, וזה מרומז אף אם חלם ותחלימני, אכן בזה עדיין לא נגזרה הגזרה אלא אחר כך ותחייני על ידי גזירתך, וכן השנה, כדדרשין בראש השנה פרק א' (דף י"ז:), תמיד עיני ה' אלקיך בה וגו' (זכום י"א י"ז), עתים לטובה עתים לרעה, ופירש רש"י (ד"ה עמים), פעמים שהעמים הנתונים לסוף השנה ^{למנוח} לטובה היא להקל עליה מן הפורעניות הנגזר עליה בראש השנה ופעמים שהוא לרעה לפחות מן הטובה שפסקו לה.

אמנם בשנה טובה יש לחקור אם ראש השנה בשבת אם זה סימן טוב, וכזה מצאנו ששנים שרעות ביותר ושנים שטובות ביותר היה ראש השנה בשבת, דשני שנים שנחרב בית המקדש היה ראש השנה בשבת, כמו דאיתא בירושלמי פרק ד' דתענית (ה"ו), יום שחרב בית ראשון ראש חדש אב היה, ואחד בשבת היה, ובית שני נחרב בט' באב גם כן בא' בשבת, ושניהם מוצאי שביעית היו כדאיתא בבבלי (מעני כ"ט), ולפי זה בבית ראשון ראש חדש אב א', תמוז ו' ז', סיון ה', אייר ג' ד', ניסן ב', אדר ז' א', שבט ו', טבת ד' ה', כסלו ג', מרחשון א' ב', תשרי ז', וכן

נענה. וזהו שאמר לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו, שר' עקיבא בתפילתו אבינו מלכנו לצדיקים ולבינונים העביר ישראל לפני כל מדותיו של הקב"ה, בלשון אעביר כל טובי על פניך (שמות ל"ג י"ט).

ולזה ישתדל האדם לעורר בתפילתו רחמים לפני הקב"ה, וידרשוהו בהמצאו (עי' ר"ה י"ח), ועל ידי שיציל עצמו מעיון תפילה יהיה קרוב בעת שיקראוהו.

אבל לא יחשוב האדם כשעברו ראש השנה ויום הכפורים כבר נגזר הכל ואין צריך להתפלל עוד בכוונה, על פי מה שיש לפרש הפסוק ירא את ה' בני ומלך עם שונים אל תתערב (משלי כ"ד כ"א), דרבים חושבים דהחילוק בין ימים נוראים לכל השנה דבזה יש לירא הקב"ה יותר כיון דהקב"ה הוא מלך, כמו שאומרים 'המלך' הקדוש תחת 'האל', דהוא שופט אז את בני אדם, ואין הדבר כן, דבזה אינו ירא הקב"ה רק ירא את העונש, שיודע שעתה נשפט, אבל היראה היא תמידית ולא תשתנה, וזהו דקאמר ירא את ה' בני ומלך, פירוש, בכל השנה תירא אותו כמו בשעה שנקרא מלך, ועם שונים שמשנים ביראה אל תתערב.

אכן למה בכתוב ירא את ה' בני ומלך השוה המלך להקב"ה יובן עוד על פי מה דאמרין בברכות פרק ט' (דף נ"ה), ואמר ר' יהודה, ג' צריכים רחמים, מלך טוב ושנה טובה וחלום טוב, מלך טוב שנאמר פלגי מים לב (מלכים) [מלך וכו'] (משלי כ"א א'), שנה טובה שנאמר תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה (זכום י"א י"ז), חלום טוב שנאמר תחלימני ותחייני (ישעיה ל"ח ט"ז). רש"י (ד"ה לריכס) פירש צריכים להתפלל שיבואו, שהם בידו של הקב"ה, והמהרש"א (ד"ה שלשה) תימה הרי הכל ביד

האשה למליצה טובה בצד אישה ומשפט השר נחרץ לזכותו.

ואך ימים מועטים עברו והנה גם שר אחר בעבודת המלך חטא כחטא שר הראשון וגם אותו צוה המלך להתיצב לפני השופטים שיעבור עליו המשפט, ויאמרו לו אוהביו לך נא ובקש לך איש שימליץ בעדך לפני השופטים, והשר בזכרו כי זה זמן קצר אשר גם חבריו צדק בדין צחק להם והשיב הלא גם לאשתי מכירים רבים בחצר בית המלך, וגם אני אצא נקי, אמנם השר האחרון הזה היה איש זעף וקצף ולא שמר כראוי אהבת וכבוד אשתו ובחמתו קם והכה אותה מכות אכזריות עד אשר נשארו סימני אכזריותו בחוץ לעין כל, ובכל זאת האשה הלכה עמו אל הבית דין להמליץ בעדו לפני המלך, אכן אך פתחה פיה לדבר והמלך בראותו צרבת המכה על פניה שאלה מה זה ועל מה זה, ותתחלחל האשה וענתה כך וכך כדי לבקש אמתלה לאישה, ולא הצליח בידה, ויען אחד מן העומדים שם ויאמר הלא הם הסימנים ממכות אישה האכזרי, ויתמה המלך מאד, וידבר אל האשה לאיש אשר אלה לו נעשית סניגור, הלא רק לקטיגור תוכל להגיש לפנינו, ומשפט השופטים יצא להרשיע את השר ולהענישו.

ובזה יתבאר איך ראש השנה שחל בשבת פעמים שהוא לטובתינו ופעמים שהוא סימן לרעה חס ושלום, כי ישראל שחטאו כל השנה בעלות קול השופר ביום הדין מצפים שבתקיעתינו יעורבב השטן וזכות התקיעות יהיו לסניגור, וכל זה כשחל ראש השנה בחול, אבל כשחל בשבת איך ימצא לנו זכות להצדיקנו ביום הדין, אכן לזה בא השבת שהיא בת זוגה לישראל כמה דאמרו רז"ל

בבית שני שנחרב בט' באב יום א' היה ראש חדש אב ז', ולפי חשבון זה היה ראש השנה ו', אכן זה אי אפשר, כדאמרין בראש השנה דף כ' (ע"א), דאם כן יום הכפורים חל לאחר השבת, ועל כרחק עשו שני חסרים שיהיה ראש השנה [מאוחר] יום א', (ועבור השנה על כרחק לא נוכל לאוקמא דבמוצאי שביעית אין מעברין השנה (סנהדרין י"ג)).

בשנים שיותר טובות מצינו שמחילת עון העגל היו בשנה שחל ראש השנה בשבת, וכן הקמת המשכן, (דביום ה' יצאו ישראל ממצרים כדדרשינן בשבת פרק ט' (דף פ"ו.)) כדכתבו התוספות במרובה דף פ"ב (ע"א ד"ה מדי) עיין שם. וכן שנה שנכנסו לארץ היה גם כן בשבת, שמשנה מת בשבת ז' אדר, אם כן ראש חדש אדר יום א' והוי ראש השנה בשבת, (ועיין תוס' מנחות דף ל' (ע"א ד"ה מכאן) וכן הרא"ש פרק ערבי פסחים (סימן י"ג).¹

ויובן זה במשל, שר אחד בעבודת המלך חטא, והמלך קצף עליו עד מאוד וצוה להשופטים לדונו כפי שורת הדין, וילך השר לבקש לו מליצים היותר טובים שיעמדו לו בשעת דינו, אבל המליצים שמטו להם אחד אחד ולא נשאר איש שרצה לקבל עליו המשרה הזאת באמרם כי אין לו התנצלות ואחת דתו להענש, והשר בראותו כי אין איש עומד לו בשעת דחקו ויצר לו מאוד, ויגד לאשתו את כל הדברים האלה, ותנחמהו אשתו ותאמר אליו למה פניך נופלים ומה לך פנות אל המליצים, הלא אנכי יוצאת ובאה בחצר בית המלך הפנימית וגם שם לי אוהבת קשורה בנפשי שתעמוד בעת צרתי, השקט ושמע, אנכי אדבר לך אל המלך ואל השופטים, ויהי כן כאשר אמרה, וכשהגיע יום הדין ותעמד

1. שם הקשו על דעה זו שמשנה רבינו מת בשבת. עיי"ש.

אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת (דברים ל"א י"ז-י"ח). ויש לדקדק למה כפל עוד ובניהם, הרי הוא בכלל והטף. ויש לומר, דאמרינן אנשים באים ללמוד ונשים לשמוע, אבל הבנים צריך להתחנך ליראה את ה' כדי שיקיימו המצוות אם יגדלו, אבל לפי זה למה הקדים למען ישמעו אחר שהקדים שהבנים באים כדי לעשות בתורת חנוך.

ויש לפרש, דאמרינן בחגיגה דף ג' (ע"א), תנו רבנן, מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר בן חסמא שהלכו להקביל את פני רבי יהושע בפקיעין, אמר להם מה חידוש בבית המדרש היום וגו', שבת של מי היתה, שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה, ובמה היתה הגדה היום, אמרו לו בפרשת הקהל, ומה דרש בה, הקהל את העם אנשים והנשים והטף, אם אנשים באים ללמוד ונשים באים לשמוע טף למה באים כדי להקביל שכר למביאייהם, אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני, עד כאן. וקשה למה שמח מאוד בדרשה זו, ובפרט לאותן גרסאות^ז שגורסין היתה לי בידכם. ויש לבאר דכפי שמבואר בברכות דף כ"ז (ע"ז) רבי יהושע היה גורם שנתמנה רבי אלעזר בן עזריה, ולכן נעשה גם לרבי יהושע שכר ממה שדרש רבי אלעזר בן עזריה בטוב, ולזה שמח ואמר מרגלית טובה שאנכי הייתי הגורם שהיא בידכם בקשתם לאבדה ממני.

ולכן גדול גם כן שכר הנשים שמביאים בניהם לתורה וליראה, ועל כן הקדים נשים, ונותן טעם, ובניהם גם כן ישמעו בתחילה מאמותיהן ואחר כך ילמדו מאביהן אופן קיום המצוות.

בבראשית רבה (י"א מ') להיות סניגור בעדינו לפני מלך מלכי המלכים, והשבת יוצאת ובאה לפני כסא כבודו, כדכתיב בני ובין בני ישראל אות היא לעולם (שמות ל"א י"ז), ובזכות שישראל משמרים השבת כראוי הקב"ה מוחל עונותיהם, אבל כל זה דוקא כל זמן שישראל מקיימין את השבת, אבל כשאין משמרים את בת זוגם כראוי ואדרבא מחללין את כבודה ברבים (בפרהסיא) איך תעשה השבת סניגור להצדיק משפטינו, הלא תעשה קטיגור.

ועל כן כשרז"ל אסרו לתקוע בשבת הוי כדי להרחיק מחילול שבת משום גזירה שמא יעבירו ד' אמות ברשות הרבים (עי' ר"ה כ"ט:), אבל מי שמחלל כל השנה את השבת בטלטול הלא אז לא לבד שלא נעשה סניגור לפנינו אלא אחרי שלא איערבב שטן שוב צריכים לדאוג לדברי רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין בתחלתה מריעין לה בסופה.

ולכן בפרט בשנים כאלו שראש השנה חל בשבת נתאמץ בתשובה בלי הפסק, כי המופלא ממנו כל נדע ובמכוסה ממנו כל נשאל, ומי יודע אחרית השנה אם טוב ואם רע הוא, וכבר אמרינן בראש השנה דף ט"ז (ע"ז) כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה.

ובן משה רבינו אחרי שכלה לכתוב הספר תורה ונתנה אל הכהנים בני לוי צוה לפני מותו לאמר מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה וכו', הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת, ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה'.

ז. בשנת תרל"ב (בה דרש רבינו דרשה זו) חל יום א' דר"ה בשבת.
ח. עי' עיז יעקב.